

ND, achtergrond artikel.

Door [Herman Veenhof](#) , donderdag 13 april 2023 om 09:41 aangepast 15 april 2023 11:11

Wat gelooft Poetin en hoe gebruikt hij dat in de politiek? 'Hij heeft maar één biechtvader: zichzelf'

Niet alleen het Russische leger, maar zelfs de geheime diensten raken steeds meer in religieuze sfeer. De 'speciale militaire operatie' in Oekraïne is een messiaanse missie geworden. Die wordt als zodanig voluit gesteund door de Russisch-Orthodoxe Kerk en president Vladimir Poetin. Maar wat gelooft hij zelf?

Patriarch Kirill en president Poetin vormen een paar apart. Beeld Epa / Shamil Zhumatov

[NIET TE MISSEN](#)

Er zijn nog geen beelden van de paasviering met Poetin dit jaar. De Russische president gaat doorgaans met hoogtijdagen naar een orthodoxe kerk. Dat gebeurde decennialang in telkens een kerk in de regio, te midden van gemeenteleden. Dat is verleden tijd. Poetin had in januari nog een eenzame orthodoxe kerstviering in zijn Kremlin-kathedraal. Maar nu is het stil.

Alle deskundigen houden een slag om de arm als het om het religieuze denken van Vladimir Poetin gaat. Zelfs zijn officiële woordvoerder Dmitri Peskov moet passen: 'Het geloof is privé. Ik zou het niet weten', zei hij al jaren geleden.

Er zijn veel geruchten, weinig feiten, er is een handjevol uitspraken en activiteiten en dan nog moet je die verantwoord duiden. Ook het persoonlijke van Poetin is immers al een kwarteeuw publiek bezit, in een land dat aan hem is onderworpen.

aluminium doopkruis

Poetin is lid van de Russisch-Orthodoxe Kerk, zoals de meeste Russen dat zijn op papier. Twee gebeurtenissen zouden zijn geloof hebben versterkt: een bijna dodelijk auto-ongeluk in 1993 en een brand op 12 augustus 1996 in de datsja, het buitenhuisje van zijn gezin. Zijn dochters Maria en Catharina waren klein en hij was nog bij zijn vrouw Ljoedmila Sjkrebneva. Poetin redde zijn gezin, maar ook het al smeulende aluminium doopkruisje dat hij doorgaans om zijn nek heeft.

Hij had het nog niet zo lang. Zijn moeder gaf het hem kort voor een officieel bezoek aan Israël. Dat vond plaats in 1993 vanuit de gemeente Leningrad (nu Sint Petersburg), waar Poetin tussen zijn geheime-dienstverbanden bij KGB en FSB werkte. Poetin moest het kruisje van zijn moeder laten zegenen. Poetin: 'Ik deed wat ze zei en deed het toen om mijn nek. Daarna heb ik het nooit meer afgedaan.' Het verhaal staat in zijn autobiografie uit 2012, *In de eerste persoon*.

Poetins moeder

Vladimir Poetin werd op 7 oktober 1952 geboren in Leningrad (nu Sint-Petersburg). Zijn vader Vladimir Spiridonovitsj Poetin (1911–1999) was marineofficier, communist en atheïst. Zijn moeder Maria Ivanovna Sjelomova (1911–1998) zou hem in het geheim hebben laten dopen toen hij vijf maanden oud was; dat zou dan vlak na de dood van sovjet-dictator Stalin zijn geweest. Ze had geen iconen in huis, maar ging wel vaak naar de kerk.

Is Poetin zelf echt gelovig, of hoort dat bij zijn publieke rol? Kunnen die twee samengaan? Zijn ijsbad tijdens Driekoningen bijvoorbeeld was op 19 januari 2018 een publieke gebeurtenis van de eerste orde. De president ging [kopje onder](#) in het Seligermeer bij Novgorod en bezocht het Nilov-Stolobensky-klooster vlakbij. Voor de show? Het jaar ervoor deed Poetin het helemaal alleen, precies op het tijdstip dat Donald Trump de eed zwoer als Amerikaans president.

bouwstenen

Ook zijn hardnekkige pogingen in het bezoeken van het Russische Panteleimon-klooster op het Griekse monnikeneiland Athos is meer dan public relations. In 2001 belette een storm de helikoptervlucht, in 2004 kon hij niet weg vanwege de gijzeling van een school in Beslan, maar op 28 mei 2016 liep Poetin een halve dag rond in het immens gerestaureerde gebouwencomplex, dat van alle andere '[Griekse dwergkloostertjes](#)' maakte.

In 2018 is Poetin een religieuze gastpresentator in de [documentaire](#) *Valaam*, over het klooster op het gelijknamige eiland in het Ladogameer. Ook daarin verbindt hij zijn eigen geloof met de drie ideologische bouwstenen die 'de religie' hem levert.

Dat is als eerste de 'vervangingstheorie', waarin het communisme en de Sovjet-Unie het niet hebben gered, maar Rusland als christelijk imperium weer zal opbloeien.

Ten tweede de Russkiy Mir, de Russische Wereld(orde), die als moreel waardensysteem haaks staat op het liberale, seculiere Westen. Ze verenigt 300 miljoen gelovigen over landsgrenzen heen. En ze vormt geopolitiek een drie-eenheid tussen Rusland, Oekraïne en Belarus.

Een cartoon van Kirill en Poetin, op Witte Donderdag bij het Petsdjersk Lavra klooster in de Oekraïense hoofdstad Kyiv. - beeld Celestino Arce Lavin / Zuma Press Wire

En dat is ten derde het idee van het Derde Rome, in 1516 al door een Russische monnik geformuleerd, waarin Rome en Byzantium (Constantinopel, waar nu het oecumenische patriarchaat zetelt) worden afgelost door Moskou als besturende zetel van het ware geloof.

Kyiv is de geestelijke hoofdstad en de Krim de bakermat van het Russische geloof. Op dat schiereiland liet prins Vladimir zich dopen in Chersonesos, de antieke stad die de naam gaf aan het veroverde en bevrijde Cherson in Oekraïne. Het is de religieuze mantel om de oorlog die nu plaatsvindt.

dringende kaars

Theo van der Voort, de Russisch-orthodoxe aartspriester van de Petrus en Pauluskerk in Deventer, vertelde in 2002 in het *Reformatorisch Dagblad* een anekdote over Poetin als gelovige. Hij tekende die op uit de mond van een jonge bisschop, Anatolij van Magadan: 'Een van mijn priesters was vroeger nachtwaker bij de Drie-eenhedenkerk op de Mussenheuvels, tegenover de Lomonosov-staatsuniversiteit in Moskou.

In 1998 werd Poetin de baas van de FSB. Nog dat jaar klopte hij aan bij het klooster.

Op een avond hoorde hij dat er iemand over de schutting klom. Hij ging erheen en riep: 'Wie is daar?' 'Goed volk!', was het antwoord. Hij herkende de stem van Poetin, die toen overste bij de KGB was. Hij moest dringend een kaarsje aansteken voor iemand. De nachtwaker maakte daarop de kerk voor hem open. Poetin stak een kaarsje op bij een van de iconen, bleef even staan bidden en [vertrok](#) toen weer, de nacht in.'

Van der Voort bevestigt het, twintig jaar later: 'Het blijft een interessant verhaal. Als het waar is, toont het aan dat Poetin een sterke band heeft met de Russisch-Orthodoxe Kerk; als het niet waar is, toont het aan dat men hem die sterke band graag wil toeschrijven.'

'zijn eigen biechtvader'

Poetin is bevriend met Georgi Sjevkoenov, ofwel archimandriet Tichon. Die bekeerde zich in 1982 als jongeman, na een schrikbaar occult experiment waarin de geest van de Russische schrijver Gogol de deelnemers aan seance opdroeg vergif in te nemen. Tichon kwam terecht in het Sretenski-klooster aan de Bolsjaja Loebjanka-sstraat in Moskou. Een steenworp verderop ligt het hoofdkwartier van de Russische geheime dienst, al ruim een eeuw.

In 1998 werd Poetin de baas van de FSB. Nog dat jaar klopte hij aan bij het klooster. Hij zocht een biechtvader, een 'doehovnik'. Hij vond Tichon. Die bevestigt noch [ontkent](#), in een onderzoeksverhaal van de *Financial Times*, dat Poetin hem aanklampie, maar geeft wel hoog op van Poetins geloofsinhoud.

Het Laatste Oordeel is een fresco in de Josafat-kathedraal in de Oekraïense stad Tsjervonograd, bij Lviv. - beeld afp / Yuriy Dyachyshyn

De vijf jaar jongere orthodoxe priester is heel populair in Rusland, vanwege documentaires die hij maakte over geloof en geestelijk leven, en een boek waarin hij in 2012 met kleine kwinkslagen een christelijke levensstijl aanpreekt: *Alledaagse heiligen en andere verhalen*. In de media geldt hij als pastor van Poetin, de Billy Graham van het Kremlin. Woorden als 'mystiek' en 'Raspoetin' waren nooit ver weg. 'Je mag geloven wat je wilt, het zijn alleen maar geruchten', zei Tichon in 2013.

Theo van der Voort: 'Als metropoliet van Pskov doet Tichon het niet slecht. Wat ik ook positief vond, was dat hij een lans heeft gebroken voor vaccinatie tegen het coronavirus. Hij heeft inderdaad contact met Poetin, maar het is altijd gissen naar de invloed die hij daadwerkelijk heeft.'

Maar Sjevkoenov/Tichon is met Poetin veranderd. Vandaag de dag is hij chef oorlogspropaganda van zijn kerk, met een enorm staatsbudget. En Sergej Poegatsjov, een Russische oligarch die in 2009 Fransman werd, zijn bezit onttakeld zag en daarna het Kremlin zwart maakte, [denkt](#) dat zowel Poetin als Tichon hun geloof slechts spelen.

Georgi Mitrofanov, priester van de Petrus-en-Pauluskerk in Sint Petersburg en een van de zeer schaarse [critici](#) van regime en oorlog in Rusland, [was](#) er snel klaar mee. 'Poetin heeft maar één biechtvader: zichzelf.'

'en jouw geloof dan?'

In december 2007 spreekt Poetin in een gesprek met het Amerikaanse tijdschrift *Time* over religie, maar dan is hij, als president en 'Persoon van het Jaar', op zijn hoede.

Time: Een van de onderwerpen die tijdens onze presidentsverkiezingen wordt besproken, is de rol van het geloof in de regering. Een van de oude stereotypen die Amerikanen hebben over Rusland en de Sovjet-Unie, is dat het een goddeloos land was. U hebt over uw eigen geloof gesproken. Welke rol speelt het geloof in uw eigen leiderschap en welke rol moet het geloof spelen bij de overheid en in het publieke domein?

Poetin: Eerst en vooral moeten we ons laten leiden door gezond verstand. Maar gezond verstand moet gebaseerd zijn op morele principes. En het is tegenwoordig niet mogelijk om moraliteit gescheiden te houden van religieuze waarden.

Time: Gelooft u in een Opperwezen, een God als Allerhoogste?

Poetin: Gelooft u zelf daarin dan? Er zijn dingen die volgens mij niet met het grote publiek moeten worden gedeeld voor ieders consumptie, omdat dat zou lijken op zelfpromotie of een politieke striptease.'

Time: Heeft u de Bijbel gelezen?

Poetin: Ja. In mijn vliegtuig is altijd een bijbel en ik vlieg vaak. Ik heb er ook een icoon. We zijn een uitgestrekt land. Dus ik heb tijd om te lezen.

januskop

Als religieus wetgever en staatshoofd (van 2000-2008 en vanaf 2012) heeft Poetin een januskop. Onder hem werd de Russisch-Orthodoxe Kerk informeel weer staatskerk. In 2020 kreeg de Russische grondwet een expliciete verwijzing naar God. Maar hij motiveerde militaire avonturen als de Tsjetsjeense Oorlogen nooit religieus; die waren gericht tegen separatisten en terroristen.

Naast steun aan de erkende godsdiensten (orthodox, jodendom en islam) stond Poetin voor toenemende, steeds hardere repressie tegen katholieke en protestantse kerken en vooral sektarische bewegingen als de Jehovah's Getuigen. In ruil voor steun van patriarch Kirill zorgde Poetin in 2012 en 2013 voor een aantal 'morele' wetten, die blasfemie en het 'promoten van homoseksualiteit' strafbaar stelden. Ze worden vaak misbruikt om andersdenkenden op te sluiten.

De grimmigheid van Poetins geloof nam daarna alleen maar toe, parallel aan zijn politieke koers. Na de donderpreek in München (2007) waarin hij de NAVO verbod uit te breiden, volgde de bezetting van een stuk Georgië (2008), de Krim en de oorlog in de Donbas (2014).

elfduizend speeches

Onlangs publiceerde Niels Drost, onderzoeker bij het instituut voor internationale betrekkingen Clingendael, een verslag van Poetins religieuze ontwikkeling. Hij analyseerde in het vakblad *Journal of Applied History* elfduizend speeches en interviews van, met en rond Poetin vanaf 1998.

Drost ziet een gang van kwaad naar erger. Van inzet van zijn inziens 'bruikbare geschiedenis' evolueert Poetins denken naar een byzantijns, tsaristisch beeld waarin alleen hij de missie van een christelijk imperium kan realiseren, met steeds radicalere middelen. Een nieuwe staatsideologie mobiliseert het volk en demoniseert tot vijand verklaarden in een 'overkoepelend, apocalyptisch, metafysisch' frame.

De Oekraïense invasie in februari 2022 begon als een strijd tegen 'Oekraïense nazi's', toen werd het een conflict met de NAVO en het Westen. En nu voert Poetin oorlog tegen satanisten en de duivelse machten zelf. Daarbij wordt door Poetin zelf willekeurig geciteerd uit de Bijbel, Koran en Talmoed.

Toppunt voor Drost was de redevoering tijdens het feestconcert op 18 maart vorig jaar, waarmee acht jaar 'bevrijding' van de Krim werd gevierd. Poetin citeerde toen Johannes 15 vers 13, alsof het voor Russische troepen geschreven was. 'Er is geen grotere liefde dan je leven te geven voor je vrienden.'

Eenzame kerst met Poetin

Helemaal in zijn eentje vierde de Russische president Vladimir Poetin op 7 januari van dit jaar het orthodoxe kerstfeest. Volgens media en analisten was dat typerend voor het toenemende en zelfgekozen isolement van een heerser die zijn missie als Messiaans ziet. Poetin ging tot 2020 elk jaar met Kerst en Pasen naar een kerk ergens in de Russische regio, maar meestal naar een kerk in een volkswijk. Maar na corona en in de oorlog komt hij nu alleen nog in de 'Ontslapenis van de Moeder Gods', de Oespenski Kathedraal in Moskou. Die dateert van 1479. Ivan de Verschrikkelijke werd er in 1547 tot tsaar gekroond, de Byzantijns aandoende troon staat er nog. In 1941, toen nazi-Duitsland Rusland in hoog tempo bezette, beleegde Jozef Stalin in deze kerk een dienst.

De geciteerde anekdote uit het Reformatorisch Dagblad is na contact met Theo van der Voort geactualiseerd en van naam en plaats voorzien.